

Mesterségem címere

Kovács, ötvös

- Hallod-e, te kis kovács,
mit kopog a kalapács?
- Azt kopogja: kippre-kopp,
csengős csikót patkolok.
- Hallod-e, te kis kovács,
mit dohog a kalapács?
- Azt dohogja: dön-de-leg,
ekevasat élezek,
mert a tavasz kö-ze-leg.

Kányádi Sándor kis kovácsa játékvat patkol, játékekét élez, s arról álmodik, hogy egyszer majd ő is hatalmas, izmos kovácsmester lesz...„mert hát óriások mind-mind a kovácsok.” Rettentő öklük fogóval csípi nyakon az izzó vasat, s csengve-bongva muzsikáltatja az üllőn a nehéz kalapácsot. Homlokuk körül szikraözön, de az is lehet, hogy maguk, az ég csillagai táncolnak. A kovács a tűz és a vas ura.

- Ha kovács szeretnél lenni, tudd, és légy büszke arra, hogy a régészek mára már bebizonyították: az európai fémbányászat és fémművesség a **Kárpát-medencéből** származik. Itt élő

őseink, a **szkiták** a kőkorszakot követő rézkorban rezet, aranyat, ezüstöt, később vasat, cinket, ólmot bányásztak, és munkáltak meg. Európa ipari szíve ezekben az évezredekben a Kárpát-medencében dobogott, Erdély Európa legfontosabb arany szállítója volt. A **Szilágyosmlyó** közelében megtalált aranykincs legrégibbi darabjai 6000, a „legújabbak” 2500 évesek.

- A mezopotámiai **Úr város** sumér királysírjai, akárcsak az **egyiptomi fáraók** piramisai 6000 éves, mesterien megmunkált arany szobrokat, ékszereket, edényeket őriztek meg. A kohászatban alkalmazott 22 ókori „felfedezés” közül 18 az egyiptomiaknak köszönhető.

Melyik a kovács három legfontosabb szerszáma?

● **A görögök** nemcsak Szép Helénáért ostromolták Trója falait, hanem **Priamosz király** aranykincseiért is. A legnagyobb nyakék 12.721 láncszemből állt. 4600 évvel ezelőtt készült. A görög mitológiában **Héphaisztosz** volt az istenek és hősök kovácsa, ő kalapálta Zeusz villámaint, és Akhilleusz páncélját, fegyvereit.

● **Vasgyúrók, vasverők.** Az első kovácsok, ötvösök **hidegen** kalapálták, hajlították, csiszolták szerszámmá, fegyverre, ékszerré a fémeket. Aztán megfigyelték, hogy ha

tűzbe esik, vagy villám sújtja, a fém megolvad, formálható lesz. Ezentúl **tüzesen** kalapálták. Az ércet kemencében hevítették, hogy a fém kiolvadjon belőle. Így találták fel **a kohászatot**. Üreges formát készítettek, ebbe csorgatták az olvadt fémot, mely megszilárdulva a kívánt alakú lett. Ez **a fémöntészet**. A könnyebben olvadó fémmel a nehezebben olvadó fém két darabját össze-
ragasztották: megtanultak **hegeszteni**.

Melyik mester feni a kicsorbult vágószerszámokat?

Mi a pöröly? Mire jó a fúvó?

● **A kovácsnak** hajdan nagy tekintélye és sokféle szerepe volt. **Gyógyított**, főleg állatokat, de gyakran embereket is. Mikszáth Kálmán írt a híres szécsényi hályogkovácsról, aki bicskájának egyetlen hussanásával „műtötte le” a hályogot, és adta vissza sok-sok ember látását. A skótoknál és a Kaukázus hegyvidékén a kovács párokat **esketett** össze, és **bíráskodott**. Ő volt a falu esze, hírek, újságok tudója, műhelye pedig a férfiak kedvenc gyülekezőhelye.

Ki a leghíresebb magyar ágyúöntő?

● *Kard, eke, lánc készül a vasnak gazdag eréből,
Táplál, véd, büntet: hármasan őrzi e hont.*

(Vörösmarty Mihály)

A kovácsok már az ókorban „szakosodtak”, a középkorban külön-külön céhekbe tömörültek. A **fegyverkovács** maga is gyűjtőnév, külön mestere volt minden fegyvernek, aki fokost,

bárdot, lándzsa-, dárda-, nyílhegyet, kardot, tört kalapált, élezett, vagy ágyút, puskát, golyót öntött.

● A régi korok legfontosabb férfiviseletét nem szabók, hanem **páncélkovácsok** készítették. A **sodronying**, a **páncél**, a **sisak** viselőjének életét védte. Díszei arra voltak jók, hogy a katonák tudják, melyik vezérüket rejt a leeresztett rostély.

A „fémruhán” kívül mi védte a hajdani harcosokat?

● A **patkolókovács** ősi mesterségét nem lehetett gépesíteni, automatizálni. Fontossága a lovak szerepével együtt csökkent, de amíg lovat tart az ember, a lábára patkó kell, azt pedig csak a kovács tudja felszegezni.

● A zabl- és kengyelkészítő, a szegkovács, a koczikovács neve önmagáért beszél. A **szerszámkovács** százféle szerszámot, munkaeszközt készített a földművesnek, a favágónak, az asztalosnak, a halásznak, a gazdának és a gazdasszonynak.

Egészítsétek ki:
A vasat a eszi,
a kovácsot a mérég.

● A **harangöntők** csak akkor sóhajtanak fel elégedetten, ha művük tiszta csengéssel megkondul a templomtoronyban.

● A **lakatos** hajdan mindenféle lakatot, zárat, láncot, bilincset szerkesztett az egyszerű kallantyútól a titkos zárákig. Műszaki tudását továbbvitték a mai lakatosok, akik bonyolult alkatrészekből álló gépeket szerelnek, javítanak.

● Az épületek vas részeit is kovácsok készítették: **ablakrácsot, kaput, kerítést, sarokvasat, pántokat**. A biztonság mellett díszítő szerepük is volt e munkáknak. A vaskos kovácskéz rengeteg **művészi értéket** alkotott. Ilyen a **fertői Eszterházy-kastély** vagy az egeri **Megyeháza kapuja**.

● A finomabb **fémdíszítő munkát** ősidők óta az **ötvösök** végezték. Vésték, gravírozták, fényezték, drágakő, gyöngy, csont, zománc berakással, vékony lemezborítással díszítették az ékszereket, fegyvereket, bútorokat, épületeket, használati tárgyakat. A díszítéshez használt aranylemezek egyre vékonyabbak lettek, ma már áttetszőek, **aranyfüstnek** nevezik őket. Az arany nagyszerűen nyújtható: 1 gramm aranyból 200 méter hosszú huzal készül.

● A **magyar ötvösök** messze földön híresek voltak. A rekesz-zománc díszítést tőlük tanulta Európa. A **nagyszentmiklósi aranykincs** 23 darab színarany, 2500 éves ötvösremekből áll.

• A középkortól az ötvösök az egyház, az uralkodók és főurak számára készítették remekműveiket: kelyheket, ereklyetartókat, kereszteteket, ékszereket, fegyvereket. A modernkor ötvösei leginkább ékszereket készítenek. Minden más munkájukat átvették a gépek.

• Mint a legtöbb hagyományos mesterséget, a kovács- illetve ötvösmunka nagy részét is **gépesítették** az utóbbi 200 évben. Az öntőforma, az esztergapad még csak könnyítette, Siemens és Martin találmányai forradalmasították a fémgyártást. A Martin-kemencében hegynyi érc olvad, a gőzkalapács 150 tonnás erővel sújt le, az automatikus gépsorok futószalagon ontják az alkatrészeket, és szerelik össze a bonyolult gépeket. De ez már nem mestermunka, hanem tömegtermelés.

Fiúk, ha a mai fémipar bármelyik mesterségét választjátok, igazi férfimunka lesz az. Erő, ügyesség, szakértelem kell hozzá. Ha pedig nehéznek tűnik, merítsetek erőt, tudást kovács és ötvös őseitektől. Ha a teremtő munka kezdete a múlt végtelenjébe vész, akkor jövőjének is végtelennek kell lennie.

Zsigmond Emese

*Hajnal-szint mutat már a vas setétsége,
Megpirosította a tűz melegsége.
Minden mocska, szennye, rozsdája leége,
Engedelmeskedik lágyult keménysége.
Zúgnak a pörölyök felemelt kezekben,
Üti ki-ki, lehet mennél erősebben.
A tűz és a munka hevíti testekben,
A repülő szikrák dongnak műhelyekben.
(Gyöngyösi István, 1693)*

